

COMMERCIAL BANKS AND THEIR PLACE OUT OF THE ECONOMIC CRISIS

Khujayorov Hayot Bakhtiyorovich

SamSU "Human Resources Trainee-Researcher of the Department "Management"

Abstract. We all know that quarantine has been declared all over the world, including in our republic. As a result, many enterprises, especially those in the service sector, have ceased their activities. Both supply and demand are plummeting. This quality distinguishes the current situation from other economic crises.

Key words: economic crisis, commercial banks, pandemic, restrictions, benefits.

COVID-19 пандемияси таъсирини камайтириш мақсадида Президентимиз Шавкат Мирзиёев томонидан 2020 йил 19 мартда “Коронавирус пандемияси ва глобал инқироз ҳолатларининг иқтисодиёт тармоқларига салбий таъсирини юмшатиш бўйича биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5969-сонли фармон имзоланди. Ушбу фармонда тижорат банкларига қуйидаги вазифалар белгиланди:

-туристик операторларга, меҳмонхона бизнеси субъектларига, транспорт-логистика компанияларига ва туризм тармоғининг бошқа корхоналарига, шунингдек, ташқи савдо операцияларига жорий этилган чекловлар туфайли молиявий қийинчиликларга дуч келган хўжалик юритувчи субъектларга ажратилган кредитлар бўйича умумий суммаси 5 трлн. сўмлик қарздорликларни тўлаш бўйича кечиктиришни (жарима санкцияларини ҳисобламаган ҳолда) 2020 йил 1 октябрга қадар узайтириш;

-хусусий тадбиркорлик корхоналарига тақдим этилган айланма маблағларни тўлдириш учун, шу жумладан истеъмол бозорини энг зарур товарлар билан тўлдириш учун қайта тикланадиган револьвер кредитлар ажратиш;

-2020 йил 1 июнга қадар кредит портфелини стресс-тестдан ўтказиш, шунингдек, муаммолик редитларнинг ортиш хавфи мавжуд бўлган банкларда активлар сифатини баҳолаб бориш натижаларини тақдим этиш. Бундан сўнг яна давлатимиз Президенти томонидан 2020 йил 3 апрелда “Коронавирус пандемияси даврида аҳоли, иқтисодиёт тармоқлари ва тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5978-сонли фармон қабул қилинди. Ушбу фармонда тижорат банкларига тегишли қуйидаги вазифлар кўрсатилди:

-тижорат банклари томонидан молиявий қийинчиликларга дуч келган юридик ва жисмоний шахслар, якка тартибдаги тадбиркорларнинг кредитлари бўйича тўловларга 2020 йил 1 октябрга қадар кечиктириш тақдим этиш;

-амалга киритилган карантин режими фаолиятига салбий таъсир кўрсатган қарздорларнинг муддати ўтиб кетган кредитларига гаров таъминоти бўйича жарима санкциялари ва ундирув чоралари қўлламаслик;

-тижорат банклари томонидан кредитлар бўйича ҳисобланган ва кечиктирилган фоизлар суммаси кечиктириш тақдим этилган даврда фойда солиғини ҳисоблашда жами даромад таркибига киритилмайди.

Хўш, пандемия шароитида иқтисодиётни молиявий қўллаб-қувватлашда тижорат банкларининг ўрни қандай бўлади? Ушбу инқироздан чиқишда тижорат банклари пасайиб кетган талабни ҳам, таклифни ҳам кўтаришга ёрдам бера олишлари мумкин. Тижорат банклари қаратин тугаши биланоқ фаолияти тўхтаган тадбиркорлик субъектларига катта ҳажмда кредит маблағи ажратиши зарур. Негаки, барча тадбиркорлик субъектлари (хоҳ ишлаб чиқариш бўлсин, хоҳ хизмат кўрсатиш) фаолиятларини йўлга қўйишлари шарт. Бунинг натижасида биринчи навбатда таклиф вужудга келади, шу асосида иш ўринлари қайта тикланади ва аҳоли даромадлар олиб иқтисодиётда талаб ҳам ўсади. Бу эса иқтисодиётда яна пул айланиш циклини йўлга қўяди. Яна шунини айтиб ўтиш жоизки, тижорат банклари ресурсни шундай тармоқлар (биринчи навбатда истеъмол товарлари ишлаб чиқарувчи ёки хизмат кўрсатувчи корхоналар)га ажратиши лозимки, натижада иқтисодиётда пулнинг айланиш тезлиги юқори бўлсин. Бундан ташқари Президентимиз Ш.Мирзиёев жорий йилнинг 9 апрелида Коронавирус пандемияси шароитида банк тизимининг барқарор ишлашини ҳамда иқтисодиётга молиявий кўмакчи бўлишини таъминлаш масалалари бўйича йиғилиш ўтказди. Шу йиғилишда тижорат банклари корхоналарга иш ҳақи тўлаш учун кредитлар ажратиш тўғрисида сўз борди. Бу эса айнан иқтисодиётда талабни оширишга ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишга олиб келади.

Булардан ташқари тижорат банклари томонидан ажратилаётган истеъмол кредитлари, микроқарзлар (онлайн кредитлар), автокредитлар ҳам талабни кўтаришга туртки бўлади.

Шу ўринда савол туғилади, тижорат банклари бундай қийин пайтда шундай катта ҳажмда молиявий ресурсларни қаердан олади? Ҳозирги шароитда тижорат банклари молиявий ресурсларни жалб қилишнинг муҳим воситаларидан бири қимматли

қоғозларни чиқариш ҳисобланади. Ушбу қимматли қоғозларни корхоналар ва аҳоли ўртасида жойлаштириш лозим.

Қимматли қоғозларни халқаро молия бозорларга жойлаштириш чораларини ҳам кўриш лозим, аммо буни ҳозир бутун дунё мамлакатларига молиявий ресурсларга эҳтиёж катта бўлган шароитда амалга ошириш қийин кечади.

Шунингдек, тадбиркорларни молиявий қўллаб-қувватлашга кредит беришлари учун тижорат банкларига Инқирозга қарши курашиш жамғармасидан субординар қарз бериш керак. Тижорат банклари ушбу ресурсларни тадбиркорларга мақсадли бериши ва бериладиганк редитларнинг фоиз ставкаси субординар қарз фоизставкаси ва банк маржасидан ташкил топади. Аммо ушбу фоиз ставкаси қайта молиялаштириш ставкасидан паст бўлмаслиги лозим.

COVID-19 пандемияси рақамли иқтисодиёт, айниқса, масофадан онлайн молиявий хизматлар кўрсатишни ривожлантиришни тақозо қилмоқда, ушбу жараёни тезлаштирмоқда. Ушбу ҳолат Президентимиз жорий йилни “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили” деб номлаганларининг муҳимлигини кўрсатди. Шунинг учун тижорат банклари ҳозирги инқироз пайтда масофавий хизматлар ҳажмини кескин оширишлари лозим. Бу ерда тижорат банклари мобил иловалари ва платформалари оддий, ҳар қандай одам тез тушунадиган ва фойдалана оладиган бўлиши керак.

Ҳозир тадбиркорлар кредит маблағларини бирор марта ҳам тижорат банкга келмасдан туриб, масофадан туриб олишларини амалга ошириш имконияти мавжуд. Чунки илгари миждоз гаров шартномасини расмийлаштириш учун ҳеч бўлмаганда бир марта нотариал идорага ташриф буюрган. Ҳозирда барча тижорат банклари гаров шартномасини миждоз билан ўзаро расмийлаштириб, гаров реестри орқали тақик қўйилапти. Эндиликда миждозлар электрон имзо орқали масофадан банк билан кредит ва гаров шартномаларини расмийлаштириб, кредит маблағларини олишларини ташкил этиш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. «Банклар ва банк фаолияти тўғрисида» (янги таҳрири) Ўз.Рес. 05.11.2019 йилдаги 580-сонли Қонуни.

2. Президент Ш.Мирзиёвнинг 19.03.2020 йилдаги “Коронавирус Пандемияси ва Глобал Инқироз ҳолатларининг иқтисодиёт тармоқларига салбий таъсирини юмшатиш бўйича биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида” ПФ-5969-сонли Фармони.
3. Президент Ш.Мирзиёвнинг 19.03.2020 йилдаги “Коронавирус Пандемияси даврида аҳоли, иқтисодиёт тармоқлари ва тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ПФ-5978-сонли Фармони.
4. «Тижорат банклари кредит сиёсатига нисбатан қўйиладиган талаблар тўғрисида» (янги таҳрири) 02.03.2000 йилдаги 905-сонли Низом.
5. <https://lex.uz/ru/docs/4770761>
5. library.ziyonet.uz › book